

**LANDBOUWKRONIEK.
DIV****Daar aanleiding van het jaarverslag van een onzer
coöperatieve zuivelfabrieken.**

Voor eenigen tijd werd mij het Jaarverslag van de Coöperatieve Zuivelfabriek te Grouw over het boekjaar 1905/'06, ter inzage gezonden. Aan den welwillenden afzender betuig ik daarvoor mijn dank en ik maak van die toezending gebruik, om bij de kronieklezers eenige aandacht te vragen voor enkele gegevens, die enigszins als kenschetsing kunnen dienen van den hedendaagschen toestand van ons zuivelbedrijf met den aanleve van dien.

We hebben hier te doen met een bedrijfstak die voor 25 jaar nog geheel als een onderdeel van het landbouwbedrijf kon worden beschouwd, en die daardoor als van zelf ook de aandacht bleef vragen, niet alleen van de directe belanghebbenden, maar ook van hen die als belangstellenden den gang van zaken in het landbouwbedrijf volgden. Sedert echter de uitvinding der centrifuges de machinale ontrooming van de melk mogelijk maakte, de stoom in dienst van het zuivelbedrijf kon worden gesteld, en we op dit gebied langzamerhand de richting van het grootbedrijf zijn opgegaan, bestaat er onwillekeurig gevaar, dat zij die door den aard van hun werk niet bij de zuivelindustrie betrokken zijn, alsmede de belangstellenden in onzen landbouw dit zeer gewichtige onderdeel min of meer uit het oog verliezen. Ik meen dus dat een kleine herinnering af en toe wel nuttig kan zijn.

De zuivelfabriek te Grouw is wel een van de grootste in onze provincie, maar er zijn toch nog enkele die haar overtreffen, wat aangaat het aantal koeien waarvan de melk wordt verwerkt. Deze fabriek kan dan ook wat haar grootte betreft, wel beschouwd worden als type van de zuivelfabrieken in onze eigenlijke greids-treek.

Op bl. 3 en 4 van het jaarverslag vindt men een lijst der namen van het fabriekspersoneel, en deze doet reeds een respectabelen indruk ontstaan, omtrent den omvang van het bedrijf. De lijst toch telt niet minder dan 38 personen. Deze zijn echter niet alle in de fabriek werkzaam: er behooren 13 melkvaarders toe, zoodat dus het aantal personen die in de fabriek zelf hun brood verdienen daarmee tot 23 is teruggebracht. Behalve den beheerder, den heer Tj. Kuperus, zijn aan het kantoor verbonden een assistent, een melkonderzoeker en eens klerk. Er blijven dus 19 personen over voor de eigenlijke werkzaamheden in de fabriek. Hiertoe behooren een machinist, een centrifugist, een machinist-centrifugist, 2 botermakers, 4 kaasmakers, 1 pakhuisknecht, 1 melkontvanger, 1 weipomper en 7 andere werklieden.

Omtrent de arbeidsvoorwaarden vind ik in het jaarverslag vermeld, dat het fabriekspersoneel om de zes dagen een vrije dag heeft, terwijl de vaste melkvaarders om de 9 dagen een dag vrij hebben. Omtrent den werktijd wordt in het jaarverslag niets vermeld, wat trouwens ook wel wat moeielijk zou zijn, omdat deze natuurlijk sterk beheerscht wordt door de hoeveelheid melk per dag te verwerken, en deze is in verschillende tijden van het jaar zeer ongelijk. De weekloonen van het personeel wisselen af tusschen *f* 12 voor machinist, kaasmaker en botermaker en *f* 8.60 voor de gewone werklieden. Met uitzondering van één werkman, die alleen van 25 Febr. tot 29 Sept. in dienst was, (loon *f* 8) den weipomper (loon *f* 3) en den centrifugist-machinist (loon *f* 6.50) is het genoemde bedrag van *f* 8.50 het laagste weekloon dat onder het personeel voorkomt. De melkvaarders verdienen *f* 10.50 per week, met uitzondering van vier tijdelijke wier weekloon *f* 9.25 bedraagt.

Het komt mij voor, dat deze loonen, vergeleken met de andere loonen ten platten lande, vrij hoog zijn. Uit het jaarverslag blijkt, dat door den voorzitter in do ledenvergadering van 5 Mei 1906 werd medegedeeld, dat de loonen van het personeel en melkvaarders belangrijk waren verhoogd. Dat ook het personeel nog al gunstig over deze loonsregeling denkt blijkt uit een dankbetuiging, welke in de vergadering van bestuur en commissarissen (gehouden 12 Febr. 1905) inkwam.

Bovendien is aan de fabriek sedert 27 Januari 1906 in werking een reglement *tot uitkering bij ziekte*. Volgens dit reglement wordt tijdens ziekte van een der leden van het fabriekspersoneel, of van een der melkvaarders hem een ziekgeld tot een maximum van *f* 7.50 per week, en gedurende hoogstens twintig achtereenvolgende weken uitgekeerd.

Men ziet dus, dat de coöperatieve vereeniging die te Grouw de zuivelfabriek drijft, hoewel natuurlijk in de eerste plaats een vereeniging, om de belangen harer leden te behartigen, toch ook die van haar personeel niet vergeet. Het is niet onmogelijk, dat per slot van rekening deze maatregelen, ten gunste van het personeel genomen, weder in den vorm van meer of betere producten in de beurzen der leden terugvloeien. Want het moge waar zijn, dat de beheerder een belangrijken invloed, kan uitoefenen, op de hoeveelheid en de kwaliteit der producten die in een zuivelfabriek gemaakt worden, het is evenzeer waar, dat de zorg en de toewijding waarmede het personeel de door hem voorgeschreven maatregelen uitvoert, daarop zeer gunstig werken. En het komt mij in heb algemeen als iets van zelf sprekende voor, dat zorg en toewijding van het personeel grooter zullen zijn, indien het merkt, dat de coöperatie ook voor zijn belangen wel eens in de beurs durft tasten. Met het oog daarop dunkt er mij aan het stel maatregelen van de coöperatieve zuivelfabriek te Grouw nog één te ontbreken, namelijk een pensioenfonds.

De fabriek heeft gedurende het boekjaar 1905/06 niet minder dan ruim 7½ miljoen K.G. melk verwerkt, dat is ruim 206.000 K.G. minder dan in het voor-

afgaande boekjaar. Deze melk is geleverd door 84 leden (althans die waren er op het einde van het boekjaar) met 1948 koeien. Het gemiddelde aantal koeien per lid bedroeg dus ongeveer 23. Ik kan niet nalaten daareven naast te plaatsen, wat ik voor enkele dagen geleden in een Drentsch blad las omtrent de zuivelfabriek te Hoogeveen. Daaraan werd de melk verwerkt van ongeveer 2800 koeien, en het aantal leveranciers bedroeg over de 800, zoodat ieder gemiddeld nog geen 3½ koe bezat.

De grootste hoeveelheid melk op één dag ontvangen bedroeg te Grouw 32.178 K.G. (25 Mei). Aangenomen, dat op dien dag alle 1948 koeien tot deze melkgift hebben meegewerkt, wat naar alle waarschijnlijkheid wel niet het geval zal zijn geweest, dan gaven rieren (?) en oudere koeien dien dag gemiddeld ongeveer 16,5 K.G. melk. Het geringste aantal K.G. melk, op een dag in de fabriek verwerkt, bedroeg 8817 K.G. (16 Jan.) Men ziet dus dat er nog altijd een verbazend verschil bestaat, tusschen de hoeveelheden melk die in het zomerhalfjaar en die welke in het winterhalfjaar worden verwerkt. En dit zal ook, ondanks de pogingen die men doet om wintermelk te krijgen, wel zoo blijven, omdat nu eenmaal ons veehoudersbedrijf met het afkalven der koeien in het voorjaar is samengegroeid, en dit kalven in het voorjaar voor de fokkerij een zaak van het allergrootste belang is, omdat dan de kalveren het geheele zomerhalfjaar, dat tevens grootendeels het eerste halfjaar van hun leven is, de voordeelen van het weiden, het verblijf in de buitenlucht en de vrije beweging kunnen genieten.

In het verslag komt een staatje voor, aanwijzende de hoeveelheden melk in de afzonderlijke weken verwerkt, benevens het gemiddelde vetgehalte en de prijzen die per K.G. melk in de verschillende weken werden uitbetaald. Daaruit blijkt, dat het gemiddelde wekelijksche vetgehalte der verwerkte melk afwisselde tusschen 2.88% (gedurende drie weken in April, van 25-31 Maart en van 1-7 April was het 2.89% en 3.53% (de week van 5-11 Nov.), terwijl de weken daaromheen gehalten aantoonde 3.51, 3.48, 3.47, 3.49, 3.53 en 3.46%. In het algemeen vertoont de staat omtrent het vetgehalte een vrij regelmatige klimming (er komen enkele uitzonderingen voor) van Mei tot November, December en van daar weer een vrij regelmatige daling tot de volgende Mei.

In het geheel werd aan de leden voor de ruim 7½ mill. K.G. melk uit betaald f 349.608,29 (dat is f 121,70 meer dan het voorgaande jaar.) Per K.G. bedroeg de uitbetaling gemiddeld 4,9 ct. (per 2 Liter 10,09 cent). De onkosten aan salarissen, rente, onderhoud, aflossing, brandstof kleursel, botervaten, stremsel, kaasdoeken, enz. enz. enz. beliepen gemiddeld 0,467 cent per K.G. melk, zoodat in 't geheel uit de melkproducten (bruto) gemaakt werd 5,367 ct. per K.G.

Het verslag der coöperatieve zuivelfabriek te Grouw vormt een zeer treffend bewijs, voor het geen hier vroeger al eens is beweerd, en waarop ook de heer Hetinga reeds meermalen heeft gewezen, dat namelijk een organisatie in kleinen kring, behalve de voordeelen die zij afwerpt voor het doel waarvoor ze is opgericht, ook in ander richting bijzonder gunstig kan werken. Aan de zuivelfabriek

te Grouw zijn verschillende andere zaken verbonden die tevens het belang der leden beoogen. In het jaarverslag vind ik de volgende vermeld:

- 1) *Een bibliotheek.* Deze bestaat in de eerste plaats uit 25 grootere en kleinere boekwerken, waaronder Stohman-ter Haar Melk en Melkproducten (906 bladz.) Hijlkema Leerboek der Zuivelbereiding (564 bladz.) Coops. Landbouwscheikunde, enz. Verder een 40-tal brochures en rapporten, waaronder de Verslagen en Mededeelingen van de afdeeling Landbouw. De leden kunnen deze werkjes gratie 8 dagen ter lezing krijgen, en de bibliotheek is sedert 1 Febr. 1905 in werking.
- 2) *De melkcontrôle.* Van 33 beslagen vee worden de koeien geregeld om de 4 weken gecontrôleerd. De 11 leden die zelf de monsters nemen, betalen daarvoor 50 cent per koe. Zij die het monsternemen aan den contróleur over laten (22) betalen *f* 1 per koe en per jaar. In het verslag der fabriek komt een vrij uitvoerig rapport van deze contróle voor.
- 3) *Cursus Melkonderzoek.* In de wintermaanden werden door den beheerder twee cursussen voor melkonderzoek gegeven, en wel één voor 9 jongens en één voor 9 meisjes. In het jaarverslag komen een 30-tal schriftelijke vragen voor, die aan het einde van den cursus den leerlingen ter beantwoording werden gegeven. Een paar daarvan schrijf ik hier af.
26. Hoeveel boter krijgt men uit 5000 K.G. melk met een gemiddeld vetgehalte van 3.5 %?
28. Wat is het gemiddeld vetgehalte van een koe, die 4500 L. melk en 1.440.000 vetgrammen heeft ?
- 4) *Vereeniging tot onderlinge verzekering van Rundvee.* Hoewel dit feitelijk een afzonderlijke vereeniging met een eigen bestuur uitmaakt, staat zij toch met de zuivelfabriek in nauw verband, omdat de beheerder der fabriek tevens is boekhouder van het fonds. Bij het einde van het boekjaar telde zij 85 leden die 864 runderen (verdeeld in 2 klassen) 185 hokkelingen en 7 stieren in een buitengewone klasse verzekerden. In het geheel werden 21 runderen afgemaakt of onteigend, waarvoor door de leden een omslag van *f* 1.35 per *f* 100 verzekerde waarde moest worden betaald.

Op de wijze zooals de coöperatieve vereeniging te Grouw werkt, vervult zij m.i. een zeer schoone taak. Behalve dat zij de belangen van leden en personeel door middel van de fabriek behartigt, vormt zij tevens een centrum van waaruit ontwikkeling op-landbouwgebied wordt verspreid, en is zij tevens een lichaam, in staat om verschillende andere zaken in het belang van het bedrijf met kracht te bevorderen.

A. R.